

[Péterfalvi Molnár István]: Anno 1825. termino epiphaniai latae et publicatae. Pest, 1825. Trattner Mátyás. 2° 128 p.

[Péterfalvi Molnár István]: Anno 1828. termino epiphaniai latae et publicatae. Pest, 1828. Trattner János Mátyás-Károlyi István. 2° 128 p.

[Péterfalvi Molnár István]: Termino post-paschali latae et publicatae. Pest, 1828. Trattner János Mátyás-Károlyi István. 2° 128 p.

[Péterfalvi Molnár István]: Termino Sancti Stephani latae et publicatae. Pest, 1828. Trattner János Mátyás-Károlyi István. 2°

[Péterfalvi Molnár István]: Termino Sancti Martini latae et publicatae. Pest, 1828. Trattner János Mátyás-Károlyi István. 2°

[Péterfalvi Molnár István]: Anno 1829. termino post-paschali latae et publicatae. Pest, 1829. Trattner János Mátyás-Károlyi István. 2°

[Péterfalvi Molnár István]: Termino Sancti Martini latae et publicatae. Pest, 1829. Trattner János Mátyás-Károlyi István. 2°

[Péterfalvi Molnár István]: Anno 1830. termino epiphaniai latae et publicatae. Pest, 1830. Trattner János Mátyás-Károlyi István. 2°

[Péterfalvi Molnár István]: Anno 1831. termino epiphaniai latae et publicatae. Pest, 1831. Trattner János Mátyás-Károlyi István. 2°

⁷ Péterfalvi Molnár István: Elmékedés. Az ősiségnek általános eltörlése a birtoknak állandósítására éppen szükségtelen, és célt veszít, – sőt mint köztársaság elvű, a királyi trónt, és az alkotmányt feldúló valóságos halálos vétek; – hanem az alkotmányok szellemében annak módosítása mind az alkotmánynak, mind a birtoknak szilárdítása, és így elkerülhetetlenül szükséges. Pest, é. n. Beimel József. 8° 13 p.

⁸ A királyi Kúria történetével számos forrás foglalkozik, mi csak néhány példát említünk itt meg: Timon Ákos: *Magyar alkotmány- és jogtörténet, tekintettel a nyugati államok jogfejlődésére* (második, bővített kiadás, Budapest, Hornyánszky Viktor, 1903, 438., 443. p.); Eckhart Ferenc: *Magyar alkotmány- és jogtörténet* (Budapest, Politzer Zsigmond és fia jogi könyvkereskedés kiadása, 1946, 151., 167., 172., 173., 175., 176., 179., 189., 314., 356., 393., 396., 408. p.); Beliznay Kinga-Föglein Gizella-Horváth Attila-Máthé Gábor-Mezey Barna-Révész T. Mihály: *Magyar alkotmánytörténet*. Szerk.: Mezey Barna (második átdolgozott, javított kiadás, Budapest, Osiris kiadó, 1996, 84., 113., 115–117., 135., 144., 158–161., 163–165., 288., 354–357. p.);

Beliznay Kinga-Horváth Attila-Kabódi Csaba-Király Tibor-Lőrincz József-Máthé Gábor-Mezey Barna-Pomogyi László-Révész T. Mihály-Zlinszky János: *Magyar jogtörténet*. Szerk.: Mezey Barna (Budapest, Osiris kiadó, 1996, 24., 26., 95., 97., 99., 118., 124., 134., 281., 303., 368., 375., 379–380. p.); Béli Gábor: *A királyi kúria és bíróságai*. In: Béli Gábor: *Magyar jogtörténet. Az államalapítástól 1848-ig* (második, változatlan kiadás, Pécs, 1996. 91–102. p.); Rácz Lajos: *Kurialis bíráskodás*. In: Nagy Endre-Rácz Lajos: *Magyar alkotmány- és közigazgatás-történet*. Szerk.: Máthé Gábor (Budapest, HVG-ORAC Lap- és könyvkiadó Kft., 2007, 194–216. p.)

⁹ A leírás forrása: Varga Endre: *A királyi Curia 1780–1850* (Budapest, Akadémiai kiadó, 1974, 115–116. p.)

¹⁰ Planum tabulare, sive decisiones curiales, per excelsam deputationem a piae memoriae imperatrice et regine Hungariae diva Maria Theresia eatenus ordinatam collectae et in ordinem redactae anno 1769. Nunc vero in usum illorum, qui manuscripto carent, vel occasione transumptum suum cum originali in curia regia asservato collationandi non habent, adeoque errores vix ac ne vix evitare possunt, typis datae. Pozsony, 1800. Weber Simon Péter. 2° IV, 230 pp. Második kiadás: Pozsony, 1817. Weber Simon Péter és fia 2° IV, 230 pp.

Czövek István: Nunc primum hungarica lingua donatum addito etiam latino originali textu editum studio Stephani Czövek. Buda, 1825. Királyi Magyar Egyetemi nyomda. 2° XX, 407 pp. Czövek István: Planum tabulare, vagy a királyi curiának végzése, mellyeket ama boldog emlékezetű Mária Terézia császárné és Magyarországnak királynéje által e végre kinevezett u. m. kiküldöttség öszve-és rendbeszedett 1769. esztendőben. Most pedig magyar és deák nyelveken kiadta Czövek István. Buda, 1825. Királyi Magyar Egyetemi Nyomda. 2° XX, 407 pp.

¹¹ Szinainé László Zsuzsa (összeáll.): *A magyar könyvgyűjtő új kézikönyve (1969–1988)*. II–III. L–ZS, index (Budapest, Országos Széchényi Könyvtár, 1990. 1051. oldalon kellene neve szerint szerepelnie, de ott csak más Molnár Istvánok találhatók. A világhálón egyedül csak az ősiségről írott kötetet kínálták 2008 júliusában 24.000 forintért (<http://www.antikapro.hu>). Az egylevels nyomtatványunkat ezen ár egytizedéért szereztük meg.

KÖNYVEKRŐL

Az osztrák nagypolitika irányváltás előtt (1860)

Die Protokolle des österreichischen Ministerrates 1848–1867. IV. Abteilung. Das Ministerium Rechberg. Band 2. 6. März 1860–16. Oktober 1860.

Bearbeitet und eingeleitet von Stefan Malfër öbv, Wien, 2007, 525 + LXIX p.

A forráskiadás dicsérete. A történészek-jogtörténészek nélkülözhetetlen és kiemelt munkamateriái a primer források. Ezekkel kapcsolatban, a szakma igényeinek kielégítéseként is, edíciók nagyformátumú

vállalkozásai látnak napvilágot. Ilyennek tekinthető az osztrák minisztertanács 1848–1867 közötti protokollumainak kiadása is. Ez a sorozat 1970 óta több mint 20 forráskötettel jelentkezett. A dokumentumok közlése, elemzése nélkülözhetetlen a Habsburg Birodalom 1848 és 1867 közötti mozgalmas éveinek ismeretéhez, de számos kérdésben a magyar modernizáció osztrák forrásainak kutatói számára is mindenképpen forgatandó és tanulmányozandó. Jellemző, hogy a kötetekkel kapcsolatosan mértékadó magyar történészek nyilvánítanak véleményt a munkálatok alatt. Az ismertetett és a megelőző kötettel a sorozatot a magyar szakemberek számára ismert, kiváló osztrák történész, a magyar publikációval is rendelkező Stefan Malfër jegyzi. A közlés metodológiája, mint a sorozat köteteinél megszokott, most is standard és mintaszerű.¹ A meglepően igen nagyszámú apró ügyvel szemben, amelyek forrásértéke ugyancsak kétségen kívüli, az alábbiakban néhány csomópontra koncentrálunk.

A megerősített Birodalmi Tanács, a verstärkte Reichsrat. A dokumentumokban felölelt 1860. évi

hónapok meghatározó nagypolitikai eseménye kétségtelenül az ún. megerősített Birodalmi Tanács összehívása volt. Ez a testület az összes koronatarományból kiválasztott személyiségekből tevődött össze; honorácior testület volt, sajátos elnevezése némileg emlékeztetett Robert Musil nyelvi leleményének stílusára (*Kákánia*). Feladatköre e testületnek jelentős volt, de *pouvoir*-ja szinte nulla. Kiemelt feladata az 1861. évi állami költségvetés megtárgyalása volt, de feladatmeghatározása az esztendő folyamán további finansziális kérdésekkel bővült. A kormány reményei szerint működésével a pénzügyi körök bizalmát kellett visszanyerni, és feltétlenül elkerülni az államcsődöt. Sajátos módon azonban a magyar és cseh nemesi frakciónak sikerült a finansziális kereteket egy alapvető politikai vitává transzformálni. Ez a törekvés a nagyhatású konzervatív-föderalistikus reformok követelésébe torkollott. Ezt jelezte, hogy szeptember 27-én a megerősített birodalmi tanács többséggel elfogadta a konzervatívok javaslatát, amely a birodalom tartományai „történeti-politikai individualitásának” elismerését és a tartománygyűlések jogkörének helyreállítását tartalmazta. A liberálisok alkotmányt követeltek. A sokirányú nyomásra a válasz az Októberi Diploma lett – a neoabszolútizmus vége, elindulás az alkotmányosság rögzítésében.

A „*selfgovernment*” mint *varázsige* jelent meg az osztrák miniszterek számára. Rendtartásokat tárgyaltak a községek, városok, uradalmi kerületek, járások, megyék és tartományok számára, legalább több tucat változatban – de mindebből nem realizálódott semmi.

Magyarországon jelentős személyi változás következett be. A rideg abszolútizmust megszemélyesítő Albrecht főherceget a magyar származású, az 1859-es hadjárat hőse, Ludwig Ritter von Benedek tábornagy váltotta fel a főkormányzói poszton. Ő inspekciós útja után a miniszterkonferenciának kijelentette, hogy az ország a forradalom szélén áll, engedményeket sürgetett. Ehhez a véleményhez járult tényleges intézkedésként, hogy az 1859-ben nehézségeket okozó protestáns-pátenst gyakorlatilag visszavonták.

A miniszterkonferenciát ismételtelen foglalkoztatta az 1860. április 8-án öngyilkosságot elkövető Széchenyi István ügye. Az április 30-i gyászszertartáson 80 ezer ember vett részt. Április 28-án a miniszterek elhatározták, hogy a külön egyetemi engedéllyel nem rendelkező diákok Pestre utazását meg kell akadályozni. A május 9-i ülés megtiltotta a Széchenyi-emlékek emelését, és a főkormányzó központi emlékmű létesítését célzó indítványával szemben nem javasolta a megépítést állami eszközökből, utalva az öngyilkosság tényére, a gróf politikai tevékenységére.

A *pénzügyi helyzet* nem alakult kedvezően. A pénzügyminiszterek reménytelenül birkóztak az állam nagy-

hatalmi igényeit reprezentáló hadsereg finansziális követeléseivel. A pénzügyi körök bizalmatlanságát jelezte, hogy a tavasszal meghirdetett 200 millió forintnyi államkölcsönből csak 76,2 milliót jegyeztek. Jellemző volt a Birodalomban a hadsereg-szállítási korrupció. Ez sokszor egyéni tragédiákat is előidézett (így Bruck pénzügyminiszter öngyilkosságát április 22-én). Előremutató volt ezzel szemben a közpénzek átláthatóságánál, hogy a *Wiener Zeitung* 1860. augusztus 10-én közölte az 1861. évi állami költségvetési előirányzatot.

Az *olasz egység*. Az 1860-as esztendő gondjait az osztrák kormányzat számára fokozta az olasz sokállamiság domináns szerepének összeomlása – ami ugyanakkor hatalmas lépést jelentett az egységes olasz királyság irányába. Az elűzött szuverének hiába reménykedtek Ausztria intervenciójában – Bécsben nem uralkodott revanshangulat, bár döbbenet figyelték az eseményeket. Oka mindennek a pénzügyi krízis, valamint – többek között – a haderő Magyarországon való lekötöttsége. Tartottak többek között a magyar emigráció és a garibaldisták kapcsolataitól is. Axiómának számított ugyan az európai nagypolitikában, hogy Ausztria nagyhatalom – de nem az itáliai térségre gyakorolt hatását illetően.

Kiút és döntés – az Októberi Diploma. A közölt jegyzőkönyvek között az 1860. október 16-ai a záró forrás – a következő időszak államiratainak megtárgyalásával. Az Októberi Diploma keletkezéstörténetéhez a bevezető tanulmány és a jegyzőkönyvek nem keveset nyújtanak. A döntés megérett, és az október 2. utáni két hétben meg is hozták. Az államiratok és a legfelső kéziratok véglegesítésére október 16. és 20. között került sor, amit lehetővé tett az is, hogy Szécsen Antal fejében a szövegek már hónapok alatt formálódtak és testet öltöttek. A legendák közé tartozik viszont, hogy alig több mint 24 óra maradt az írásba foglalásra. A Diploma kompromisszumjellegű volt, nem teljesítette az összes ókonzervatív követelést, a magyar alkotmányt nem állította teljesen helyre, a központi bürokrácia igényeit is akceptálta a *Selfgovernment* eszméi mellett, viszont hangsúlyoznunk kell, hogy a miniszterkonferenciát minisztertanácsá értékelte fel.

A forráskiadvány-sorozat következő kötetét – a Diploma hatásáról, az osztrák minisztertanács reagálásáról – fokozott érdeklődéssel várja a magyar történet- és jogtörténész közönség!

Kajtár István

Jegyzetek

¹ Így a terjedelmes bevezető tanulmány, a bibliográfia, a rövidítések, az elavult kifejezések listája, a miniszterkonferencia résztvevőinek listája, s végül, de nem utolsósorban a részletes mutató.

